

Berényi Mihály, Bősze Péter

Mondatszerkesztési gyakorlatok

A gyakorlati példák kéziratokból, megjelent közleményekből valók (névtelen idézetek). Az összeállítás, elemzés célja a terjedőssé vált magyar orvosi tudományírásnak a szabatos írásmód irányába terelése. Rávilágítani arra, hogy az egyszerű, tömör és pontos tudományírás mennyivel előnyösebb.

■ *Másik vizsgálatban platinaalapú kemoterápiás kezelés hatékonyságával összevetve bár rövidebb betegség előrehaladás mentes időt (PFS) eredményezett (8,3 vs. 12,7 hét), de a tünetek stabilizálása szempontjából hatása összemérhető volt, jóval kevesebb mellékhatás és jobb életminőség mellett.* (290 leütés)

Javaslatunk: Másik vizsgálatban a platinaalapú kezeléssel hasonlították össze. A hormonkezelés a súlyosbodástalan túlélést ugyan kevésbé hosszabbította meg (12,7 és 8,3 hét), a tüneteket ugyanúgy csillapította, enyhébbek voltak a mellékhatások, ezért a betegek állapota jobb volt. (267 leütés)

(Az előzményből tudjuk, hogy hormonkezelésről van szó, azt hasonlítjuk össze a platinaalapúval.) Angol mondatkészítés, lassan értelmezhető.

A tagmondatok összefonódnak egymással, állítmányok maradnak ki. A magyar mondat szerkezet egyik fő jellegzetessége az igei állítás kimaradása.

Szükségtelen a *bár* és a *de* kötőszó együtt, elegendő az egyik: bár rövidebb..., a tünetek...

Az első tagmondatból nem azonnal világlik ki, hogy a platinaalapú kezelésnél hosszabb az előrehaladás-mentes túlélés. Az előrehaladás-mentes jelöletlen szóalakzat (az előrehaladástól mentes helyett), ezért szóösszetétel. Lévéen 3 tagú és 6 szótagnál hosszabb (6 : 3-as szabály), kötőjellel társítjuk.

A tünetek stabilizálása azt jelenti, hogy gondosan vigyázunk rájuk, ne változzanak; vagyis ellenkezője annak, amit a szerző mondani akar. A tünetek enyhítése, mérséklése, csillapítása szempontjából a két kezelés egyformán volt hatásos.

Az utolsó tagmondatból sem azonnal derül ki, hogy a hormonkezelésnek volt jóval kevesebb mellékhatása, ezért a betegek életminősége jobb volt.

Az *életminőség* nemzetközi magyar szó, a *quality of life* tükörfordítása. Hagyományosan az életszínvonal, életszint szavakat használjuk, az életminőség nemzetközileg meghatározott jelentése is ezt fejezi ki. Az orvosi nyelvben inkább az egészségállapotra utal, és ebben az értelemben alkalmazható is. Mégis, ha a mondandó kifejezhető hagyományosan, azt válasszuk. Például: A kezelésre javult a betegek életminősége (a beteg állapota, erőnléte stb.).

■ *Az ilyen típusú beavatkozások alkalmával myomectomy, supracervicalis méh amputáció is végezhető egyidejű myoma-uterus morcellatio kíséretében.* (143 leütés)

Javaslatunk: Ilyen beavatkozáskor darabolással eltávolítható az izomdaganat vagy csonkolható a méh. (86 leütés)

Fölöttébb idegen és terebélyes mondat; csaknem kétszerese a szabatos változatnak.

Az ilyen típusú beavatkozások alkalmával részmondat sokszorosan terebélyes: az ilyen típusú egyszerűen: *ilyen*; a beavatkozás alkalmával pedig *beavatkozáskor*.

A *méhamputáció* szóösszetétel, különírása súlyos helyesírási hiba (jelöletlen birtokos szerkezet). Magyarul: méhcsonkolás.

A *egyidejű myoma-uterus morcellatio kíséretében* idegenszavas bővítés és terebélyes. Myomamorcellatióról és uterusmorcellatióról van szó, vagyis darabolásról, például méhdarabolás. Az *egyidejű* és a *kíséretében* felesleges: a *-val* raggal a *kíséretében* helyettesíthető: a *méhcsonkolással* ugyanazt fejezi ki, mint az *egyidejű méhcsonkolás végzésével*.

■ *Az OCEANS vizsgálat eredményei alapján a platina alapú kombinált kemoterápia mellett (akár paklitaxellel, akár gemcitabinnel), majd fenntartó kezelésként adott bevacizumab jelentősen növelte a betegség előrehaladása nélküli időt (PFS). A bevacizumab a gemcitabin–carboplatin kezeléshez adva 4 hónappal, a paclitaxel–carboplatin kezelés kiegészítéseként 5 hónappal hosszabbította meg daganatmentes túlélését.* (418 leütés)

Javaslatunk: Az OCEANS vizsgálatban részt vett kiújult petefészekrákos betegek daganattalan túlélését a platina–paclitaxel, illetve a platina–gemcitabin kezeléssel együtt, majd utána fenntartó kezelésként adott bevacizumab jelentősen (öt, illetve négy hónappal) meghosszabbította. (268 leütés)

Bonyolult, terjedős és zavaros fogalmazás.

A mondandó lényege: a platina–paclitaxel vagy platina–gemcitabin kezeléssel egyidejűleg és utána még hetekig adott bevacizumab a betegség súlyosbodását gátolva hosszabbította meg a kiújult petefészekrákban szenvedő nők életét. Az előzményekből tudjuk, hogy azokhoz viszonyítottak, akik ugyanazt a kezelést kapták bevacizumab nélkül.

Mi történt pontosan? Az OCEANS vizsgálatban kiújult petefészekrákos betegeket kezeltek több csoportban. Az egyikbe sorolt betegek platina–paclitaxelt, a másikba tartozók platina–gemcitabin kezelést

kaptak, mindkettőt kiegészítették bevacizumab adásával. A kezelést követően a bevacizumabot még hetekig tovább adták. Az ellenőrző csoportban lévő betegek ugyanolyan platina–paclitaxel, illetőleg platina–gemcitabin kezelést nem egészítették ki bevacizumabbal. Azoknak az asszonyoknak a ráktól mentes élete, akik platina–paclitaxel és bevacizumab kezelésben részesültek, öt hónappal hosszabb volt, mint azoké, akik platina–paclitaxel kezelést kaptak bevacizumab nélkül. Ez az időszak a platina–gemcitabinnal kezelteknél négy hónap volt.

Hibás fogalmazás: ezek a gyógyszerek *nem az OCEANS vizsgálat eredményei alapján* nyújtják meg ezt az életszakaszt. Természetesen írhatjuk, hogy *az OCEANS vizsgálat eredményei alapján megállapíthatjuk...*, de akkor jelen időben kell fogalmazni (növeli a betegség...).

...növelte a betegség előrehaladása nélküli időt (PFS). A PFS (*progression-free survival*) olyan túlélési időszak, amelyben a daganat nem növekszik. Ebből nem derül ki, hogy a betegnek van-e daganata vagy nincs, csak azt tudjuk, hogy nincs daganatnövekedés, legalábbis nem észlelünk daganatnövekedést. A második mondatban daganatmentes jelző van. Ebből arra következtethetünk, hogy a kezelés a daganatot elpusztította, és a betegek élete olyan időszakkal lett hosszabb, amelyben a daganat nem újult ki. Ezt egyszerűen *daganatlan túlélésnek* mondhatjuk.

Jól példázza ez a két mondat is az angol kifejezéseknek a magyarul fogalmazást nehezítő hatását: a szerzők azt hiszik, hogy illik a dolgozatukba beletenni a *progression-free survival (PFS)* kifejezést, avagy annak magyar fordítását, mert akkor tudományos a cikk, így felel meg a nemzetközi tudománynak. Magyarul pontosan fogalmazunk, nem fordítunk. Megnevezzük, hogy milyen túlélésről van szó. A PFS említése pedig teljesen szükségtelen.

- Szülészeti előzményében egy spontán vetélés érdemel említést. (61 leütés)

Pontosan és egyszerűen: Nem szült, egyszer vetélt. (26 leütés)

Pontatlan és hosszú mondat.

Nyilván nem a szülészeti előzményében érdemel említést, hanem a szülészeti előzményéből érdemes kiemelni valamit. A példában egy spontán vetélést. Miért érdemel említést? Majdnem elvérzett miatta? Nyíra megrázta, hogy még az öngyilkosság gondolata is felmerült? Elvált miatta? Vagy valamilyen más okból?

A szerző valószínűleg az akarja mondani, hogy az asszony egyszer volt állapotos, és elvetélt. Mégsem zárható ki, hogy szült is, csak az nem érdemel külön említést. A tudományírásban egyértelműen kell fogalmazni. A *nem szült, egyszer vetélt* fogalmazás nemcsak félreérthetetlen, de ~60%-kal rövidebb – hihetetlen hely-, idő- stb. megtakarítás (oldalra vetítve: 100 oldal helyett ~40 oldal!).

- A *sarcomák preoperatív diagnosztikája nagy kihívást támaszt irányunkba*. (71 leütés)

Egyszerűen (megalkuvással): A sarcoma műtét előtti felismerése nehéz. (41 leütés)

Szükségtelen idegen- és divatszós, elnyújtott mondat.

sarcoma – már jövevényszó, ezért *szarkómának* kellene írni, de a tankönyvekben, kézikönyvekben mégis leginkább *sarcoma* formában írják, nyilván a zavaró háttérjelentése miatt. Olvasható azonban magyarul is. Nincs magyar megfelelője, a javasolt *húsdaganat*, *húsany* nevezetek nem terjedtek el. Jobb híján a sarcoma írásmód látszik a legjobb. Bugyi István sebészeti könyvében a *sarkoma* elnevezést használja. Megfontolandó ajánlat. Szokásosan

társítják annak a sejtnek, szövetnek a nevével, amelyből keletkezik, például leiomyosarcoma, azaz a simaizomszövet elváltozásából kialakuló sarcoma. Magyarul simaizom-sarcoma, de ez felemás írásmód, simaizom-szarkómaként írható lenne. A kérdés eldöntéséig a görög–latin változat használata a leginkább helyénvaló.

preoperatív – szükségtelen kifejezés: a *műtét előtti* sokkal megfelelőbb; egyébként hosszú í-vel írandó (*preoperatív*).

diagnosztika – jó magyar megfelelői vannak (*kórisme, kórjelzés, kórmegeállapítás*). Írható másként is, például a *sarcoma felismerése*.

kihívás – igazi angoleredetű divatszó. Használata nem hiba – szövegillő helyettesítése színvonalasabb fogalmazás, például a *sarcoma műtét előtti felismerése nehéz*. A *kihívást támaszt irányunkba* hibás szószaporítás.

A fenti mondatokat olvasva az embernek az az érzése, hogy a terjedősen író szerzők azt hiszik, akkor fogalmaznak tudományosan, szépen, ha mondataikat kiegészítő, többnyire divatos kifejezésekkel, idegen szavakkal cifrázzák. Holott ennek az ellenkezője igaz. A szabatos tudományírás egyszerű, tömör és pontosan fogalmaz, nem visel el semmi többletet. Például: valamely betegségnek *rossz a kórjósata*, nem pedig *rossz prognózissal bír*. Természetesen fogalmazhatunk másképpen is, nem szükséges ragaszkodni a *kórjóslat* szakszóhoz, noha hagyományosan használjuk. Mondhatjuk: *ez a betegség végtelen; nem jók a kilátások* stb., de mindig csak a legegyszerűbben.

A hagyományok rögzülnek, például esetismertetéseknél rendre szerepel a *kórelőzményben szó: a kórelőzményben nincs érdemleges*. Nem hiba, de nem kell ragaszkodnunk hozzá. Például: *a kórelőzményben magas vérnyomás és méhestrák szerepel*. Ez nem csak terpeszkedő, hanem pontatlan is: magas vérnyomása csak volt, avagy most is van, és szed gyógyszert? Megfelelőbb az: *évek óta magas a vérnyomása és méhestrákja volt fogalmazás*.

- A *V4-ek összehívásának a célja, egy a közép-kelet európai országokat érintő, a méhnyakrák okozta magas megbetegedés és halálozás okának felderítése. Közös érdekünk a méhnyakrák megelőzési lehetőségeinek széles körű ismertetése, mind az egészségügyi dolgozók, mind a lakosság körében. Fontosnak tartottuk a primer prevenció és a hozzá kapcsolt új szűrési modell megismertetését az orvosok körében*. (396 leütés)

Javaslatunk: A V4-ek összehívásának a célja annak kiderítése, hogy az európai közép-keleti országokban miért gyakori a méhnyakrák, és miért nagy a halálozása. Közös érdekünk a méhnyakrák megelőzési lehetőségeinek ismertetése az egészségügyi dolgozók és a lakosság körében. Fontosnak tartjuk az orvosok tájékoztatását a megelőzés és a szűrés legújabb módszereiről. (350 leütés)

Első mondat:

Teljesen zavaros: értelmetlen az *egy a közép-kelet-európai országokat érintő... okának felderítése*. A mondat első része után tárgy kell, például bizottság, társaság, szervezet stb. Ha azonban az *egy* nincs, ez nem kell: *célja a közép-kelet európai országokat érintő (valami) okának a felderítése*.

Hasonlóan értelmetlen a *méhnyakrák okozta magas megbetegedés*. A méhnyakrák maga a betegség; nem okoz megbetegedést. A magas megbetegedés helytelen, angol ihletésű (*high morbidity*); egyszerűen: gyakori méhnyakrák. A halálozás sem magas, hanem nagy. Az okot inkább kiderítjük; felderítünk például valamilyen tájat.

Egyszerűen: ...célja annak kiderítése, hogy az európai közép-keleti országokban miért gyakori a méhnyakrák, és miért nagy a halálozása.

Második mondat:

Érthető, de túlírásos: megadja, hogy mire vonatkozik a széles kör, így nem kell leírni, hogy széles körű. (...ismertetése az egészségügyi dolgozók és a lakosság körében.)

Harmadik mondat:

Főlegesen idegen szavakat tartalmaz.

- Az utóbbi évtizedekben elterjedtek a világszerte észleljük a laparoszkópos műtéti technikák térhódítását, melynek alkalmazásával a szervek, szövet részletek darabolással, morcellatioval kerülnek eltávolításra a hasüregből. Ilyen eljárások során az occult malignomák esetén a daganat disszeminációjával és az ezzel járó up-staging valós kockázatával lehet számolni. Ezért felhívjuk a figyelmet a megalapozottan gyanús esetekben a gondos preoperatív kivizsgálás fontosságára. Amennyiben malignitás lehetősége merül fel, akkor a hagyományos ablasztikus műtétet kell előnyben részesíteni. Laparoszkópos technika alkalmazása esetén endobag vagy mini laparotómia használata lehet a követendő módszer. (690 leütés)

Javaslatunk: Az utóbbi évtizedekben világszerte elterjedtek a hastükrözéssel végzett műtétek, az eltávolítandó szervek, daganatok darabolással való eltávolítása. Ilyenkor a rejtett rosszindulatú daganatok szóródhatnak, növelve a stádiumfokozatot, ezért felhívjuk a figyelmet a műtét előtti alapos vizsgálat fontosságára, kivált gyanús esetekben. Ha a rosszindulatúság felmerül, a hagyományos műtétet kell előnyben részesíteni. Hastükrözéskor a szervzacskó használata vagy gomblyukmetszés végzése javasolt. (503 leütés)

Első mondat:

A körülményesen, bonyolultan fogalmazott elkalandozó bekezdés első, elnyújtott mondatában (Az utóbbi évtizedekben elterjedtek a világszerte észleljük a laparoszkópos műtéti technikák térhódítását ...) elírás és helyesírási hiba van: az a helyett és kell, előtte pedig vessző (elterjedtek, és világszerte...). A laparoszkópos műtéti technikák túlírás: a laparoszkópia (magyarul hastükrözés) műtéti eljárás, így elegendő a hastükrözési módszerek. A térhódítás hozzatétele cífrázás. Egyszerűen: Az utóbbi évtizedekben világszerte elterjedt a hastükrözési módszerek alkalmazása... Hibásan kezdődik a mondat második része: térhódítását, melynek alkalmazásával...; nem a térhódítás, hanem a hastükrözés alkalmazásakor darabolunk (rossz az alkalmazásával szóalakzat is). A morcellatioval idegen szó szükségtelen, a darabolással ugyanazt jelenti. A kerül eltávolításra pedig jellegzetes terjengős kifejezés: távolítjuk el. A hasüregből szó főlegesen: hastükrözéssel nyilván a hasüregből távolítottuk el.

Második mondat:

Angolkóros terjengősség. Az eljárások során egyszerűen eljárásokról, az esetén a daganat főlegesen; az occult malignomák disszeminációjára (a rejtett rosszindulatú daganat szóródása) elegendő. Az up-staging kifejezésnek nincs helye magyar szövegben. A valós kockázatával lehet számolni hibás, mert ha a daganat szóródik, magasabb stádiumba kerül.

Harmadik mondat:

Ez elfogadható, érthető, de egyszerűsíthető. A preoperatív szó nem kell.

Negyedik mondat:

Terjengős fogalmazás. Az [a]mennyiben malignitás lehetősége merül fel, akkor a hagyományos ablasztikus műtétet kell előnyben részesíteni fogalmazás helyett: Ha felmerül a rosszindulatúság (lehetősége), a műtétet a has megnyitásával célszerű végezni mondat megfelelőbb.

Utolsó mondat:

Terjengős kifejezések sokasága: laparoszkópos technika egy szóval hastükrözés; alkalmazása esetén – alkalmazásakor; lehet a követendő módszer angolból fordított divatosság, de nem hiba. Az endobag magyarul szervzacskó, a mini laparotómia pedig gomblyukmetszés.

- Fertilis korban lévő nők univerzális szűrése terhesség előtt pajzsmirigy betegség irányába nem indokolt. (103 leütés)

Javaslatunk: A fogamzás előtt szükségtelen a pajzsmirigybetegségek szűrése. (62 leütés)

Terjengős mondat: már az első négy szó kettőre cserélhető (fogamzóképes nők), továbbá betegség irányába helyett: betegséget. Ám ezek el is hagyhatók, hiszen magától értetődik, hogy a babát akaró nő fogamzóképes korban van. A pajzsmirigybetegség szóösszetétel – jelöletlen szerkezet. Helyesen: szűrése pajzsmirigybetegség irányában, nem pedig irányába – nem hova kérdés! Valaminek az irányában (részeként) szűrünk; de: szűrésre megyünk a kórházba.

Az univerzális jelző nemcsak szükségtelen idegen szó, de a jelentésében is van némi eltérés: egyetemességet, mindenkire (szükségyszerűen) kiterjedt sejtet.

A mondat második része angol mondatszerkesztés (screening prior to gravidity for thyroid diseases is not indicated). Magyarul az állítmány jönne előre, mert azt hangsúlyozom, hogy nem indokolt (nem indokolt a pajzsmirigybetegséget szűrni). Névszói állítmánnyal (szükségtelen) még magyarosabb.

- Tízből kilenc magyar D-vitamin hiányos, különösen a téli időszakban. (68 leütés)

Javaslatunk: Tízből kilenc magyar ember D-vitamin-hiányos, főleg télen. (58 leütés)

A hibás mondat szerint a magyar D-vitaminok többségéből valami hiányzik, például a hatóanyag, amire különösen télen kell figyelni. Az író a magyar-t alannak szánta (a magyar emberek vitaminhiányosak), de a D-vitamin jelzője lett, mivel külön írta a hiányos-t. A 17 leütésből álló A téli időszakban helyett az 5 leütésnyi télen is megfelel.

- A legtöbb alsó szakasz ureterkő eltávolítható kőkosárral. A veseelzáródást okozó kis, alsó szakasz ureterkő spontán távozott.

Egy- vagy kétoldali alsó szakasz ureterelzáródás is kialakulhat. Felső/középső/alsó szakasz ureter.

Javaslatunk: A húgyvezeték alsó szakaszáról a legtöbb kő eltávolítható kőkosárral.

A húgyvezeték alsó szakaszából a veseelzáródást okozó kis kő kiürült.

A húgyvezeték alsó szakasza mindkét oldalon is elzáródhat.

A húgyvezeték felső/középső/alsó szakasza.

Az urológiában nagyon elterjedt alsó szakasz ureterkő, alsó szakasz ureterelzáródás stb. angol eredetű, magyartalan kifejezés. Passage of lower tract ureter stones. Ebben a mondatban a lower tract főnévi jelző, az ureter stones jelzője, magyar jelentése alsó szakaszi, alsó szakaszon levő, ezért a mondat magyarul: A húgyvezeték alsó szakaszán levő kő kiürülése. / Az alsó szakaszi húgyvezeték kiürülése. Furcsa volna, ha az Országos Vízjelző Szolgálat A Duna felső szakaszán árvíz fenyeget helyett ezt közölné: Felső szakasz Duna-árvíz fenyeget.